

Biserica și Școala

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOALA“

Ear banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANA în ARAD.

După Congres.

Nouă zile a durat Congresul național bisericesc întrunit pe baza Statutului-Organic în Sibiiu, ca să delibereze asupra afacerilor curente ale bisericeii. Și deliberarea a fost deamă de înalta corporațiune, căreia Marele Andreiu a încredințat soarta bisericeii vii. Fără patimi având în vedere numai și numai binele obștesc.

Episcopatul nostru s'a prezentat cași paznicul neadormit al așezămintelor noastre bisericești, aceeaș măritul Congres a onorat cu recunoștință.

Erau multe lacunele cari s'au ivit în organizmul bisericesc. Tangența legilor regnicolare deo parte, de alta parte tangența spiritului timpului produsera greutăți, cari trebuiau delăturate prin înțelepte dispoziții de îndreptare. Și Congresul și-a pus în cumpănă toată înțelepciunea spre a afla cea mai bună cale a îndreptării.

Toți au simțit greutatea situației și acest comun sentiment a dat congresului timbrul armoniei, ridicate peste valurile luptei interne. Acestei armonice lucrări putem mulțumi multe îmbunătățiri săvârșite de Congres.

Rând pe rând s'au luat sub reviziune regulamentele existente, cătră cari s'au adaus nouă regulamente și nouă dispozițiuni pentru ușurarea sorții celor ce stau în serviciul bisericeii și școlaei.

Aveam un regulament disciplinar imposibil. S'a întocmit provizor un altul mai accesibil și până la Congresul ce va urma, pe când va fi studiată practicabilitatea lui de cătră bărbați chemați a judecă în materie de disciplină și din punct de vedere canonic și din punct de vedere civil.

Congrua a produs mari schimbări în referințele parohiale, trebuia dar regulamentul vechiu pentru parohii adus în concordanță cu situația schimbată și suntem în plăcută poziție de a înregistra o norocoasă soluțiune a referințelor parohiale în situația schimbată.

Mai eră răul, că între procedura din regulamentul pentru parohii și între cel pentru învățământ eră o deosebire ce provocă dese confusiuni și inconzecvente în aceeaș administrație bisericească; cătră cari se mai asociau latitudini cari deschideau calea vrajbei în biserică. Prin revizuirea Regulamentului pentru învățământ, s'au delăturat aceste inconveniente și școala s'a adus în concordanță cu biserică.

Apoi chestiunea bibliotecilor parohiale, a catehizărilor, a examenelor de cvalificațiune învățătorească, tot atâtea chestiuni de prima importanță și-au aflat soluțiunea lor norocoasă în regulamentele votate pentru fiecare chestiune prin fixarea drepturilor și datorietelor organelor bisericești și școlare. Mai erau două chestiuni mari de rezolvat, chestiunea episcopii și a salarelor învățătorești.

Înființarea episcopii contemplate de Marele Andreiu eră deja decretată în principiu. Faptica înființare s'a solicitat însă numai din părțile bănățene și anume pentru înființarea episcopiei din Timișoara. La aceasta se recerea limitarea teritorului noiei episcopii și stabilirea cheii de împărțire a fondurilor pentru dieceza Aradului și a Caransebeșului. Dieceza Aradului a cedat cele patru protoprezviterate optate de Timișoara și în privința cheii de împărțire încă e de acord, cu puțină abatere, ce însă n'ar împedecă acordul definitiv. Greutatea s'a ivit însă la dieceza Caransebeșului, dela care cu abatere dela trecut, când i-se cerea numai două protopopiate, acum i se cere încă patru protoprezviterate și în legătură cu aceasta o cheie nouă pentru împărțirea fondurilor. Congresul, din motive de echitate a aflat, că nu poate limita teritorul și stabili cheia nouă fără ascultarea prealabilă a diecezei Caransebeșului, care are să se pronunțe în afacere. Aceasta pronunțare are să o facă în noul ciclu de 3 ani, și apoi proximal congres va decide în afacere. Înainte de 3 ani de zile tot nu s'ar putea înactivă epis-

copia din Timișoara chiar dacă s'ar fi putut limita teritoriul și stabili cheia, căci și lipsesc cam de odată resursele bănești recerute la înactivarea episcopiei din Timișoara, și așa prin amânare nu s'a perdut nimic.

În chestiunea salarelor învățătoarești, maritul congres a făcut importanta constatare despre necesitatea urcării salarelor învățătoarești și ca să nu rămână la un simplu enunț platonic a dispus de pe acum de urcarea salarelor învățătoarești cel puțin la 800 cor. acolo unde permit resursele parohiilor, iar ca introducere la o regulare definitivă a ordonat convocarea unei anchete constituite din câte un învățător din fiecare protoprezviterat a întregii mitropolii, ca înșiși învățătorii să indice resursele pentru îmbunătățirea salarelor învățătoarești și aceste indicații să servească Consistoarelor de material pentru rezolvarea chestiunii salarelor învățătoarești. Va să zică s'a făcut tot ce s'a putut pentru îmbunătățirea sortii învățătorilor, între împrejurările date de starea materială a poporului. Și mai adaugem că ce s'a făcut, din toată inima s'a făcut.

Congresul național bisericesc s'a achitat de datoria sa, acum e rândul executivei. Fie că obștea care este chemată a da viață concluzelor congresuale va fi însuflețită de acelaș duh al iubirii de biserică și neam de care a fost congresul însuflețit și de acelaș duh al înțelegerii cu care s'a pus nouă bază dezvoltării noastre culturale.

Combaterea alcoolismului.

În ședința de Mercuri a congregației comitatului Arad părintele *Traian Magier* a ținut următorul discurs împotriva alcoolismului:

Nu suferă îndoială, că chestia alcoolismului s'a dezvoltat astăzi într'o problemă de prima ordine socială, care trebuie să pună pe griji, nu numai pe singuratici indivizi și singuraticile instituțiuni, ci chiar și pe potestățile statelor.

Sunt atâtea scăderile, neajunsurile și mizeriile vieții publice și private, că pe lângă tot progresul civilizațiunii și pe lângă toate cuceririle științei, omenirea, departe de a-și fi aflat echilibrul vieții sufletești — mulțumirea cu sine și soarta sa — astăzi, tot mai mult se sbate în curentul nemulțumirii.

Cauzele sunt multe, dintre cari unele mijlocite altele nemijlocite, — și nu va putea contesta nimeni aceea ce astăzi vedem și recunoaștem lumea întreagă, că cangrena cea mai periculoasă, care de o potrivă roade la fericirea morală și materială a individului, cât și la prosperarea, bunăstarea și vitalitatea statelor este alcoolismul.

S'au făcut studii, date statistice și expuneri comparative asupra acestui rău, și din toate se constată unanim, că alcoolismul este un flagel, care bântue în mod distructiv la toate referințele vieții omenești-sociale. Slăbește și împedecă sporul și natalitatea, promovează mortalitatea, înmulțește crimele, răspândește alienațiunea, destramă moravurile, distruge corpul și organizmul lui până în a doua generație și contribuie nu numai la slăbirea și scăderea averii naționale, dar

alimentează și perpetuă nemulțămirea, care se răsvrătește în contra ordinii sociale, în contra siguranței personale, în contra dreptului de proprietate și în contra dreptului și siguranței publice din stat.

Iată de ce alcoolismul privit în adevărata lui culoare, se prezintă ca un dușman înfricoșat și ca cel mai periculos morb al vieții sociale. Iată de ce inimile nobile și reprezentanții statelor civilizate se preocupă de combaterea acestui rău, care inveninează respirațiunea sănătoasă a popoarelor. Acțiunea pornită contra alcoolismului din partea congresului internațional antialcoolic, nu e o acțiune ce privește numai pe o clasă ori pe un popor, ci e o chestiune care privește lumea și geniul uman. Cred deci, că în acest punct nu mai există între noi diferență de vederi ori sentimente, ci toți vom veni întru a saluta și coopera la nobile acțiune a congresului, internațional antialcoolic.

Onor. congregație! Referindu-ne acum în special la referințele patriei noastre, sub raportul ravagiului alcoolic, o știm cu toții că și recordul ajuns la noi nu este mai puțin amenințător ca și celelalte state din Europa, doar cu excepțiunea Rusiei, care în privința consumării alcoolice stă în rândul prim.

Stăm și noi trist în această privință, căci alcoolismului s'a răspândit în toate clasele noastre sociale, dar în deosebi asupra breslelor, mai de jos și asupra clasei poporului și a muncitorimei aduce ruină și dezastru.

E înspăimântător de mare capitalul câștigat cu grea muncă de cătră lucrător, econom și profesionist, pe care zi de zi îl cozuma molohul alcoolic, pentru că în schimb să vezi sărăcind țara, să vezi surpându-se atâtea familii, să vezi lamentând de nemulțumire și desperare atâtea existențe ajunse în ghiarale alcoolismului, cari la urmă, în vederea publică, se risipesc în mizerie, în casele de alienațiune, în institutule de corecțiune și umanitate ori luându-și toiagul de cerșitor și pornind în lume.

Și cari sunt cauzele acestui rău, care subminează demnitatea și fericirea omului? După a mea părere și convingere, sunt două: una internă, alta externă. Cauza primă e a se căuta în firea omului, în înclinările rele și creșterea greșită. Cealaltă cauză o aflăm în însăși societatea; în întocmirile ei nepotrivite și în practica greșită, cari însele deschid teren la răspândirea alcoolismului. Pe noi cauza aceasta ne privește și deci aici avem a ne spune cuvântul.

Toți căți trăim în mijlocul poporului și a muncitorimei și și-au dat numai puțină osteneală a erua cauzele lățirii alcoolismului și a sărăcirii generale de bună samă s'au putut convinge, că cauza mai imediată și mai pipăibilă zace în sistemul funcționării birurilor: în prea marea libertate și latitudine și în tere-nul de acțiune și operațiune prea largă, ce li-se îngăduie la noi.

Când s'a adus legea despre repaosul de Duminecă, eu așa cred, legislațiunea țării a fost condusă de motive etice și umane, că anume omul după lucrul de o săptămână să-și odihnească corpul și să-și recreeze sufletul în sinul familiei, — și de fapt cum se petrece lucrul? Așa, că omului oprit de a lucra Dumineca, i-se oferă și i-se deschide ușa largă a birului, unde își bolnăvește corpul și își inveninează sufletul. Mi-s'ar putea reflecta, că aici, avem de a face cu libertatea voinței fiecărui om. Adevărat, că libertatea voinței este un drept individual al omului, dar și aceea e adevărat, ea deschizând prilej de ispitire și drum de lunecare, libertatea voinței se poticnește și atunci, când n'a avut intențiune prealabilă de a o face.

Eu știu — dacă nu greșesc — că noi avem o dispoziție, că în zilele de Dumineci și sărbători birturile să fie închise după amiază. Dar vorbă să fie! priviți în lungul și în latul comitatului respectează-se această dispoziție? Nu!.. Din contră vedem altceva: că satele sunt pline de birturi, iar zilele rânduite pentru răpaus sunt prilejurile cele mai potrivite pentru lățirea alcoolismului.

Și iată vezi cu ochii lățirea răului și vezi și cauzele cari îl produc, pe cari însă cu mijloace morale nu le poți zădărnici, căci sunt cuprinse în întocmirile sociale greșite. Sunt cazuri, că oamenii scăpătați și sărăciți la noi cu totul din cauza alcoolismului au emigrat în America, unde pe lângă întocmirile practice și umane de acolo le-a succes a-și câștiga și crufă avere cu care s'au reîntors în patrie, dar ocaziunea largă și ademenirile birturilor, iarăși i-au ruinat aici din nou și totalmente.

În fața acestor stări, ni-se impune de cea mai înaltă datorință patriotică și umanitară de a combate răul chiar în cauzele lui primordiale. Dacă în adevăr vom serioș combaterea lățirii alcoolismului, nu ne este permis a ezita întru aplicarea mijloacelor efective. Aceste mijloace sunt: Reducerea contingentului (numărului) birturilor, restrângerea funcționării lor și pedepșirea beției publice. Deoarece aceste mijloace se pot aduce numai pe cale legislativă, îmi permit a face propunerea, că: Onorata congregație să facă reprezentări la onorata Dietă, ca pe cale legislativă să se măsuri contra alcoolismului, între cari să se pună reducerea birturilor, închiderea lor sub întreaga durată a zilelor de repaus precum și evaluearea beției publice, ca transgresiune contra moralității publice, iar până atunci, să invităm din acest loc pe Magn. Sa. vicecomite, ca prin organele administrative să controleze riguros, întru cât se respectează dispoziția ce avem în vigoare la închiderea birturilor în zilele rânduite, și unde va afla contravenție, să procedă cu consecvență, câștigând respect legii.

Aceasta e propunerea mea, care rog să fie primită.

Ședințele Congresului.

Ședința IV, de Mercuri 17 Octomvrie. După terminarea formalităților obicinuite, *Dr. N. Ionescu* interpelează chestia îndeplinirii parohiilor vacante. Zice, că nu pretinde ca îndeplinirile să se facă așa cum zice legea, e liberal în privința asta, deoarece legea în decursul vremurilor a putut să devină nepotrivită, deoarece împrejurările s'au schimbat de când s'a făcut legea. Spune însă, că în privința asta în dieceza Caransebeșului se comit ilegalități. Nu numai nu se îndeplinesc parohiile vacante, ci în multe cazuri se numesc de-a-dreptul teologi, cari nu au pregătirile să fie preoți, unde sunt numiți administratori. Asta e anomalie.

I. P. S. Sa Mitropolitul spune, că la Consistorul mitropolitan nu s'a făcut nici o arătare oficioasă, că are deci cunoștință, că ar fi vre-o anomalie în dieceza Caransebeșului în ce privește îndeplinirea parohiilor. Interpelatorul ori alții trebuie să se adreseze Sinodul din Caransebeș. Dacă apoi afacerea ajungea la Consistorul mitropolitan, de sigur, că se luau măsuri și să fi în poziție — zice *I. P. S.* Sa — să dau un răspuns meritoric.

P. Truța în numele comisiei organizatoare, al cărei prezident este *dr. Ilarion Pușcariu*, referă asupra agendelor ce i-au fost încredințate.

Propune ca raportul (tipărit și împărțit deputaților) să se conzidere ca citit și să se ia la cunoștință.

Propunerile ce face, congresul le primește.

Între altele se face propunerea ca *Ven. Consistorul mitropolitan* să intervină pentru-ca în ministerul de culte să se institue un referent al afacerilor noastre bisericesti.

Prezidentul observă, că s'a făcut o asemenea intervenție, în scris, dar nu s'a primit răspuns.

P. Cosma întreabă: Sub care guvern s'a făcut intervenția?

Prezidentul răspunde că sub alt guvern, nu cel de acum.

P. Cosma, zice că *Măritul Congres* n'are cunoștință, căci nu i-s'a referat, despre intervenția făcută. Citește decisul congresual trecut și zice că mai ales acum este actual a se face din nou intervenție.

Congresul așa și hotărăște.

Dr. Preda, referă în numele comisiei bisericesti, al cărei prezident este *P. C. Vasile Mangra*.

Raportul se ia la cunoștință și se primește ca bază la discuție.

În special propune, ca în diecezele *Aradului* și *Caransebeșului* să se ia măsuri pentru ca la încheierea căsătoriilor, cele religioase să nu scadă. De asemeni să se delătore răul cel mai mare: *concubinagiile*, cari de asemeni au crescut în diecezele *Aradului* și *Caransebeșului*.

Să se ia apoi măsuri, în tot cuprinsul mitropoliei, pentru a se împedecă emigrările.

Ars. Vlaicu, referent al comisiei școlare, al cărui prezident este *R. Ciorogariu*, propune luarea la cunoștință a raportului general.

În special propune să se respecte concluzul dela *Congresul trecut* în ce privește urgentarea, ca datele statistice referitoare la mersul învățământului să se adune și aranjeze cu mai multă exactitate. Comisia a constatat adecă în rapoarte o mulțime de greșeli, superficialitate și neexactitate.

Arsenie Vlaicu urmează referada și propune, ca pentru cenzurarea cărților didactice să se institue o comisie compusă dintr'un număr egal de membri din cele trei dieceze.

F. Musta, arhimandit, face Contra-propunere: chestia să se relege la *Consistorul mitropolitan*, care să vină apoi cu raport, că e chestie gravă asta. Așa se primește.

Ședința V, Joi 5/18 Octomvrie.

Comisia financiară prin *dr. M. Cristea* referă asupra afacerilor ce i-au fost puse sub desbatere.

La chestia cum să se investeze bani Diecezelor, comisia e de părere ca să se cumpere cât mai mult pământ, în loc de a ținea banii în diferite acțiuni.

Arată care este la sfârșitul anului 1905, averea celor trei Dieceze:

1. Arhidieceză (comunele bisericești)	20,945.988 cor.
2. Arad (comunele bisericești)	16,179.023 "
3. Caransebeș (comunele bisericești)	14,330.202 "
4. Oradea-mare (comunele biser.)	3,908.314 "
Total:	55,413.527 cor.

Averea centrală:

1. Arhidieceză	7,063.858 cor.
2. Arad	3,427.099 "
3. Caransebeș	1,819.333 "
Total:	12,311.290 cor.

În legătură cu raportul general al Cons. mitropolitan propune a se îndrumă Consistorul mitropolitan a-și aduna cât mai curând datele de lipsă asupra lipselor materiale mai arzătoare din singuraticele eparhii și pe baza acestora, cu provocare la art. de lege XX din 1848, a cere aplicarea acestui articol și față cu biserica noastră.

Citește raportul în afacerea colectei pentru monumentul Șaguna.

Averea se urcă (la 1905) la suma de 42.355 cor. Comisia acestui fond e compusă din episcopul I. I. Papp, P. Cosma și Iosif Gal.

Propune a se lua spre știre și se așteaptă raportul Consistorului mitropolitan privitor la chipul cum crede a se face monumentul.

La chestia bugetului cancelariei Consistorului mitropolitan, vorbește domnul *Em. Ungureanu*, care zice că pentru postul de secretar să se provadă o sumă de cel puțin 6000 cor., dar să căutăm un om cu mari pregătiri.

I. P. S. Sa Mitropolitul arată, că cele 2400 cor. e o sumă provizorie, până vom găsi om care să ocupe definitiv acel post.

Em. Ungureanu, este contra provizoratelor. Efe ni-au făcut mult rău, de pildă cu provizoratele referenților școlari (aprobări). Să se caute o persoană care să fie definitiv aplicată.

P. Cosma. Deoarece bugetul se face pe 3 ani, și e de sperat, că provizoriatul secretariatului nu va ține atâta, e de părere să se voteze suma nu pentru cel provizor, ci pentru secretar, care să fie definitiv, cel puțin suma de 6000 cor. Să autorizăm deci Consistorul mitropolitan să aleagă cât mai repede și să plătească această sumă noului secretar.

Se primește.

Citește raportul privitor la procesul fundației Trandafil. Procesul s'a câștigat la toate forurile și astfel suntem stăpâni pe jumătate avere (aproximativ 1 1/2 milion coroane). O parte de competență a și încurs deja la Consistor. Se mai poartă însă proces pentru a se câștiga partea de venituri din trecut. Fundația s'a inactivat deja și s'au și dat deja stipendii.

În numele comisiei organizatoare referează apoi *Ilie Trăilă*, anume citește raportul Delegației pentru despărțirea ierarhică, arătând cum în chestia mănăstirilor Curia a decis că tribunalul delegat din Pesta e competent să judece numai asupra mănăstirilor de pe teritoriul Ungariei nu și asupra celor din Croația. Prin urmare se va purta proces numai în privința acestora.

Arată, că patriarhul sârb din Carloveț a intentat proces pentru a lua dela noi mănăstirea H. Bodrog. Tribunalul din Timișoara s'a declarat însă incompetent să judece.

Propune luarea la cunostință a raportului, să se aproabe demersurile de până acum și socotelile date, cu observațiunile, că diurnele și spesele de călătorii în afacerea despărțirilor ierarhice să se treacă la pasive, dacă nu se restituie de comune, ca să nu se tot arate fond cu active neincasabile.

Mitropolitul Sava II. Brancovici.

Studiu istoric de *Vasilie Mangra*, arhimandrit, vicar episcopesc în Oradea-mare. Arad, 1906, tiparul tipografiei diecezane gr. ort. române. Prețul 2 coroane.

Cu o carte de mare valoare s'a îmbogățit literatura noastră. E din domeniul istoriei bisericești. În ea se vorbește despre originea, viața și activitatea apoi judecarea și moartea marelui mitropolit din trecut al bisericii gr. ort. române, *Sava II. Brancovici*, mitropolitul martir, care ar fi meritat de mult să fie trecut între sfinți, iar nu să fie atacat, izolat și batjocurit, cum s'a făcut din o anumită parte, cu vădită tendințiozitate.

Cartea e scrisă de *Preacuvioșia Sa*, arhimandritul *Vasilie Mangra*, vicar episcopesc în Oradea-mare, și e scrisă cu temeinicia reclamată de importanța și mărimea persoanei despre care e vorba, cu o obiectivitate rară, și într'un ton calm și cumpătat, așa cum se cuvine să fie scrise cărțile de știință.

Autorul stabilește în cartea aceasta în mod neîndoios adevărul cu privire la originea și la activitatea marelui mitropolit, îi precisează caracterul personal, îi zugrăvește figura istorică și ni-l prezintă așa cum a fost: model de *Român*, de *ortodox* și de *preot moral*.

Se știe, că domnul canonic *Dr. Bunea* din Blaj tocmăi aceste însușiri i le-a fost denegat marelui mitropolit, *romanitatea*, *ortodoxia* și *moralitatea*; dar în cartea nouă a dlui arhimandrit *Mangra* vin resturnate toate sofistăriile, vin nimicite toate argumentele închipuite ori combinate ale părintelui canonic *Bunea*, și Mitropolitul *Sava II. Brancovici* vine prezentat publicului iubitor de adevăr și dreptate așa cum a fost: martirul neamului românesc, martir al legii ortodoxe române.

Vom schița pe scurt cuprinsul cărții.

În introducerea ce o face, autorul stabilește întâi adevărul cu privire la existența vechei mitropolii ortodoxe române, contestată de domnii *Iorga* și *Dr. Bunea* susținând, că *Iornichie* a fost mitropolitul bisericii ortodoxe române din *Transilvania*, iar nici decum al Sârbilor, cari pe atunci (anul 1479) nici episcopi nu aveau, cu atât mai puțin mitropolit în *Belgradul Sârbic*. Rectifică apoi părerea greșită a dlui *Bunea* cu privire la mănăstirea din *Peri* a voevozilor *Balița* și *Dragoș*, mănăstire care nu pentru aceea a fost închinată Patriarhului din *Constantinopol*, pentru că în *Transilvania* n'ar fi fost pe atunci episcopi, ci pentru că așa au voit ei, să fie mănăstire „*închinată*”. Rătacirea dlui *Bunea* vine de acolo, că nu e în clar cu caracterul și însemnătatea mănăstirilor așa numite „*stavropighi*” și „*închinate*”, cari în biserica ortodoxă formează așa zicând stat în stat.

Mitropolie au avut deci *Românii* și înainte de *Mihai Viteazul*, iar nu numai de aci încoace, cum afirmă domnul *Iorga*.

Asta e părerea autorului, în consonanță și cu vederile noastre, pe cari ni-le bazăm acum și pe un nou argument, neîntrebuițat încă, și anume pe faptul, că imediat după omorirea lui Mihai Viteazul, staturile și ordurile țării, dieta Ardealului, prin lege a șters și a casat tot ce a întemeiat principele român în scurta sa domnie, ca mai mare peste Ardeal. Prin urmare, dacă mitropolia gr. ort. română era numai dela Mihai Viteazul încoace, venia casată și ea. Dar fiindcă nu a fost casată, e semn, că nu a fost dela Mihai Viteazul, ci de mai înainte.

Dar să revenim asupra cărții.

Autorul restabilește apoi adevărul și cu privire la persoana fratelui mitropolitului Sava a lui George Brancovici, biograful mitropolitului, și dovedește, că n'a fost „*aventurier politic*” cum îl numește dl Bunea, ci bărbat luminat, diplomat de frunte, iar scrierile sale nu sunt „*minciuni*”, ci înșirare de întâmplări de pe vremile sale, exacte și vrednice de credință, cari pot fi folosite ca izvoare bune istorice.

Despre Sava II. Brancovici, mitropolitul-martir, — adevărata temă aleasă din partea autorului pentru a fi tratată, au fost scrise apoi capitlii următori:

1. *Geneologia mitropolitului Sava Brancovici*, în care se arată, că familia mitropolitului Brancovici a fost o ramură a familiei Brancovenilor din Țara-Românească, iar trunchiul a fost familia despoților sârbești Brancovici. Ramurile au fost însă romanizate cu desăvârșire.

2. *Brancoviceștii și episcopia Ienopolei*, în care se vorbește pe larg despre episcopia din Ienopolea și titularii ei.

3. *Sava Brancovici, alegerea, hirotonirea și confirmarea lui de mitropolit*. În capitlu acesta se vorbește de nou despre romanitatea mitropolitului Sava, spunându-ne autorul următoarele:

„Silințele ce își dau unii, mai ales Dr. Bunea, pentru a dovedi „*sărbismul*” mitropolitului Sava Brancovici, sunt zadarnice și fără nici un rost... Soborul bisericii Românilor din Transilvania de sigur nu l'ar fi ales de mitropolit dacă era Sârb și nu Român. Activitatea lui de 24 ani, încoronată cu martiriul său, este proba cea mai evidentă și nerăsturabilă a romanității sale, și a dragostii cu care a servit biserica ortodoxă română. Dar apoi când singur mărturisește că e Român, și pentru respectarea limbii românești și eliminarea limbii slavone din bisericile Românilor ia cele mai energice măsuri în soborul din 1675, cu ce drept și pe ce temei cineva îi poate contesta romanitatea?”

Foarte adevărat!

4. Frumos e capitlu următor, despre *activitatea mitropolitului Sava II. Brancovici*, în care vin iarăși răsturnate toate afirmările tendențioase ale dlui Bunea referitoare la *sărbizarea* bisericilor prin Sava. (Adevărul e, că mitropolitul Sava a fost primul care le-a romanizat). Activitatea mitropolitului Sava a fost cea mai curată națională românească posibilă, și meritate sunt elogiile ce i le face autorul la finea capitlului, scriind despre el următoarele:

„Dintre următorii ierarhi ai bisericii române în Transilvania numai episcopul unit Inocențiu Clain și mitropolitul Andrei Șaguna se pot pune alături cu Sava Brancovici.

Dacă vom conșidera însă, că Inocențiu Clain era episcopul bisericii române unite cu romano-catolicii, căreia i-se asigurase prin diploma leopoldină aceeași libertate bisericească de care se bucurau bisericile de rital latin, având pe lângă protecțiunea Papei și pe cea a curții din Viena, că Șaguna era episcopul, mai apoi mitropolitul bisericii române ortodoxe, a cărei re-

ligiune prin legile din 1848 era egal îndreptățită cu celelalte religii recunoscute în stat, iar Sava Brancovici era mitropolitul unei religii proscrise, a unui popor suferit în patrie, numai până la un timp, până va plăcea principilor și regnicolarilor, care avea să-și apere biserica nu numai în contra micilor și marilor tirani, dar și în contra legilor barbare de stat, prin cari se decretase desființarea ei: *atunci cu pietate trebuie să se închine tot Românul memoriei acestui bărbat fenomenal, care în puterea autorității și influenței sale morale 24 de ani singur a susținut și apărat cetatea neamului românesc, biserica ortodoxă în Transilvania, preferind moartea decât să o predea inamicului.*”

5. Urmează un capitol despre „*Așezămintele bisericicești și organizația bisericească sub mitropolitul Sava II, Brancovici*” expuse și explicate toate exact și cu deosebită omulie de specialitate, rectificate și restabilite fiind și aici multe din neadevărurile dlui Bunea, și apoi capitlu:

6. *Despre judecata și martiriul mitropolitului Sava II. Brancovici*, în care se publică sentința adusă de scaunul judecătoresc, din care, contrar părerii de până acuma, n'au făcut parte preoți români, ci numai preoți ungurești, preoți calvini.

Motivul pentru care mitropolit Sava a fost judecat, a fost un motiv închipuit, forțat și nedovedit, după cum au spus și scris și contemporanii lui Sava. Cu drept cuvânt scrie deci autorul, că: „Dr. Augustin Bunea, când afirmă, că Cserei (istoric maghiar de pe vremea lui Sava) apărând nevinovăția mitropolitului Sava, ponegrește curtea lui Apafi, el însuși ponegrește memoria arhierelui, pe care biserica ortodoxă română îl recunoaște ca pe un martir, căci, fără respect pentru sentimentul public al poporului român, în privirea relațiilor cronicarilor contemporani, în privirea părerii comune a scriitorilor români, dânsul susține ca legală și dreaptă sentința de destituire a mitropolitului Sava Brancovici, încercând prin explicații și deducțiuni false să arate, că el a fost judecat și degradat prin viață imorală...” Autorul arată însă imposibilitatea și absurditatea acuzării ce i-s'a adus mitropolitului Sava, și nedreptatea sentinței.

7. Ultimul capitol vorbește despre *rehabilitarea și sfârșitul mitropolitului Sava Brancovici*, și se încheie astfel: „Înaltele lui virtuți (ale lui Sava) și merite pe terenul ecleziastic, nu le-a putut întuneca judecata cea strămbă și barbară a dușmanilor firești ai bisericii române, nu le vor întuneca nici defaimările și atacurile pălimate ale dr-ului Bunea, căci nu prin asprimea vorbelor, ci prin tăria argumentelor se impune adevărul, iar Dr. Bunea, certat cu adevărul, nu are nici o mărturie, nici o dovadă în contra lui Sava, afară de decretul injurios al lui Apafi, rămânând singur între toți scriitorii străini și români, care țin isonul călăilor mitropolitului român”.

Urmează apoi într'un capitol separat părerile tuturor istoricilor mai de seamă despre mitropolitul Sava Brancovici, și la urmă, ca adnexe, 14 documente, în text original, dintre cari unele acum tipărite întiașdată.

Acesta e pe scurt cuprinsul cărții, al cărei titlu e pus în fruntea acestui articol și care va fi salutată cu bucurie, ca *eveniment literar*, din partea tuturor iubitorilor de adevăr și de dreptate.

E o polemie, întreaga carte, cu domnul Dr. Bunea din Blaj; dar polemie curat științifică, purtată în jurul adevărului, care vine acum bine stabilit în favorul celor ce și până acum îl țineau pe mitropolitul Sava II Brancovici de ceea ce a fost: luptător energic și neînfrânt pentru neam și lege, martir al românismului și al ortodoxiei. Să se plece deci și contrarii în fața

acestei mari figuri din trecutul nostru, pe care Preacuvivioul Arhimandrit *Mangra* ne-o prezintă în cartea sa în adevărata mărire și splendoare.

Cartea dlui *Mangra* se poate procura și dela librăria arhiepiscopănească din Sibiu. O recomandăm cetitorilor noștri cu cea mai mare căldură. (T. R.)

Nelămuriri în gramaticile actuale de cursul primar.

Este în interesul nostru, ca orice piedici întâlnim să ni le aducem la cunoștință, să le discutăm, și să le înlăturăm. Să nu creadă nimeni că vom a veni cu chestiuni controversate, care se pot lua și așa și așa. Nu. Este în interesul adevărului ca să se stabilească foarte de aproape tot ce se pune în cărțile copiilor și să fie în așa fel ca contradicțiile să nu fie observate chiar de copii. Este și în răul copiilor și chiar în al nostru personal.

Este adevărat că limba nu e ceva cristalizat care nu-și mai schimbă absolut forma ci din contră e supusă unor legi generale de evoluțiune, nu e ca Aritmetica în care $1+1$ a făcut și vor face 2. Cu toate acestea observațiunile ce voi face imediat, cred că sunt de așa natură, în cât oricât de maleabilă ar fi limba, ele nu se vor schimba nici odată.

Așa de exemplu, mai în toate cărțile de gramatică cum și a dlor Gârboviceanu, Chelaru dela pag. 7 a manualului pentru cl. III zice: *Vorba care arată nume de lucru și ființă se numește substantiv*. Foarte bine și deslușit pentru copii, câtă vreme în temele aplicative dau numai peste nume de lucruri și ființe, căci ei se justifică spunând că acest cuvânt este substantiv pentru că este numele unei ființe sau unui lucru.

Când a dat însă peste cuvântul *bunătate, foame, lene* etc. el trece peste ele și nu le consideră substantive, pentru că nu cunoaște nici un lucru sau ființă care să poarte numele de *foame lene* etc. Deci, după cele știute de școlar, acestea și altele nu sunt substantive deși în fond sunt. Care e pricina? Definiția.—Definiția trebuie schimbată. Dar cum? Am voit să-i măresc cuprinsul prin determinațiune, adică să mai adaog. Este greu, căci trebuie să adaogăm prea mult ca să cuprindă toate substantivele.

Cred, că s'ar putea mări definița mai bine prin abstracțiune, adică suprimând ceva. Prin această suprimare, definiția ar cuprinde mai multe de cât numele de lucruri și ființe. Așadar, adevărata definiție a substantivului ar fi: *Vorba care arată un nume se numește substantive*.

Această definiție ar fi admisibilă întru cât toate substantivele sunt ori numele de ființe, sau de lucruri, ori numele unei stări fiziologice ori al unei stări sufletesti, ori alt nume.

E posibil însă ca domnii autori să găsească altă definiție mai exactă, decât că cea actuală nu e așa cum trebuie.

Sper, că Domniele Lor nu vor întârziă să ne vie în ajutor. Așteptăm cuvântul D-lor.

În numărul viitor alte chestiuni, tot din cărțile actuale. (R. A. R.)

Aviz!

Avizăm pe domnii învățători, că *Curs practic de Limba maghiară* pentru clasele I, II și III ale școlii primare de dl Iuliu Vuia inv.-dir. școlar a apărut deja în ediția a doua, corectată, cu prețul de 50 fil. exemplarul. Cuprinde: *Exerciții de citire, Intuițiune și Gramatică, precum și Elemente de Aritmetică și Geografie*.

Curs practic de Limba maghiară pentru clasele IV, V și VI ale școlii primare, de dl Iuliu Vuia, învățator director-școlar, în ediție nouă **corectată**. Cuprinde: *Exerciții de citire, Intuițiune și Gramatică, precum și Elemente din Aritmetică și Geografie* pe lângă prețul de 50 fileri exemplarul. La comanda peste 10 exemplare se dă 10 % rabat. Se află și se poate comanda direct dela *Tipografia noastră diecezană, Arad, strada Bathányi Nr. 2*. Aceste două manuale le recomandăm cu toată căldura dlor învățători, ca pe unele manuale practice și unice în felul lor, dovadă e și epuizarea a 5000 exemplare tipărite abia în anul 1905.

Avizăm prin aceasta on. învățătorime, ca să binevoiască a ne încunoștința la proximele comande, că pentru care clase voiesc Maghiara, căci dl autor s'a despărțit manualul în două părți, și anume clasele I și II formează partea primă, iar pentru clasele IV și VI partea a doua.

CRONICA.

Presfințitul Domn Episcop Ioan s'a reîntors dela Sibiu în 8/21 l. c. la reședința Sa.

Societatea de lectură „Petru Maior“. În ședința din 14 Octomvrie st. n. Societatea „Petru Maior“ s'a constituit în modul următor: Președinte: Pompiliu Nistor, stud. în medicină. Vicepreședinte: Vasile Vlaicu, stud. în filozofie. Secretar: Nicolae F. Negruț, stud. în filozofie. Casar: Ioan D. Voina, stud. în drept. Bibliotecar: Traian Crașovan, stud. în drep. Vicebibliotecar: Sabin Evuțanu, stud. în filozofie. Controlor: Dumitru Marcu, stud. în tehnică. Notari: Petru Bucșan, stud. în medicină. Ioan Motoc, stud. în drept. Econom: Ioan Iancu student în medicină.

Comisia literară: Constantin Bucșan, stud. în drept. Onisifor Ghibu, stud. în filozofie. Simion Gocan, stud. în filozofie. Adam Iancu, stud. în medicină. Ioan Motoc, stud. în drept. Petru Suciu stud. în filozofie.

Comisia supraveghetoare: Teofil Dragoș, stud. în tehnică. Laurean Gherman, stud. în drept. Ioan Giurgiu, stud. în medicină.

Ne place a crede, că și noi, comitetul și membrii actuali ai societății „Petru Maior“, ne vom face vrednici de sprijinul societății românești și de încrederea ajutătorilor și binefăcătorilor noștri, fără de care ne-ar fi imposibil să existăm. Budapesta, Octomvrie 1906. Pompiliu Nistor, președinte. Nicolae F. Negruțiu secretar.

Numire. „Weiner Zeitung“ aduce știrea că Majestatea Sa a numit pe dl Dr. Sextil Pușcariu profesor extraordinar pentru limba și literatura română la universitatea din Cernăuți.

Această numire este un câștig real pentru studențimea română din Bucovina.

Două mii coroane a dăruit distinsul avocat din Cluj Dr. Amos Frâncu pentru fondul gimnaziului din Brad, care gimnaziu prin jertfele bunilor Români va fi întregit la 8 clase.

O rugare. Apelul lansat de subscrișul colegilor mei din tractul Tinca, ar fi timpul ca după 3 luni să mi-se retrimită. *A. Vașiadi*, paroh.

Colecțiune de cântări bisericești arangeate de Atanasie Lipovan învățător în Sân-Miclăușul mare, 1906 — proprietatea autorului. Cuprinde: Partea I. Cântări liturgice 34 bucăți. Partea II. Cântări din minei 16 bucăți. Partea III. Cântări din „Triod“ 6 bucăți. Partea IV. Cântări din Penticostar 5 bucăți. Partea V. Pricezne, Sfetilne, Măritoare 17 bucăți. Colecțiunea completă e cu 8 coroane. Se capătă la autor în Nagy-Szt.-Miklós comitatul Torontál.

Poșta Redacțiunii.

Tămășda. Vechimea nu e prea mare (1833) dar notițele totuși pot fi de interes. Trimite-le și vom vedea.

Concurs.

Pentru îndeplinirea parohiei vacante de cl. I din **S. Nicolaul-mic** cu filiele (Pustă mică, Aradul nou cu viile sale, Kisfalud, Szépfalu și Zsigmondháza (Hada) n. pprezviteratul Lipovei, în urma înaltului ordin al Ven. Consistor diecezan de dto. 25 Sept. (8 Oct.) a. c. Nr. 5556/1906 se scrie din nou concurs ca termen de **30 zile** dela prima publicare în foaia diecezană „Biserica și Școala“.

Emolumentele împreună cu această parohie sunt: 1. Una sesiune parohială, pământ arător estravilan și una grădină intravilană, după cari alegândul preot va suporta toate dările. 2. Birul preoțesc dela parohieni dela fiecare cap de familie 1 (una) coroană și de fiecare jugăr catastral de pământ 1 (una) litră de grâu. 3. Stolele uzuate conform normei stolare votată de Ven. Sinod eparhial sub Nr. 210/1877. 4. Întregirea dotațiunii preoțești dela stat (congrua) după evaluarea alegândului preot (aci se notează că răposatul preot ca preot cu evaluare superioară a avut dotațiune dela stat 1212 cor. 59 fil.).

Alegândul preot este îndatorat a catehiza elevilor de confesiunea noastră atât în școala confesională cât și în cele străine din loc și din Aradul nou fără altă remunerațiune.

Recurenții pe lângă observarea §-lui 18 din Regulamentul pentru parohii, sunt avizați a se prezenta în vre-o Duminică ori sârbătoare în sf. ta biserică ort. rom. din S. Nicolaul mic spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și oratorice, iar recursurile lor instruite cu documentele de evaluare pentru parohii de cl. I. (primă) adresate comitetului parohial ort. rom. din S. Nicolaul-mic, până la termenul sus indicat să le substearnă Rev. Domn. Voicu Hamsea protoprezviter în Lipova (Lippa).

S. Nicolaul-mic la 5/18 Octomvrie 1906.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: *Voicu Hamsea* protoprezviter.

—□—

2—3

În urma ordinului Venerabilului Consistor aradan de sub Nrul. 1674/188 B. 1906 se scrie concurs pentru

îndeplinirea stațiunii parohiale **Băița** din protoprezviteratul Vașcăului cu termen de alegere pe **5/18 Noemvrie** a. c.

Emolumentele împreună cu acest post sunt: venitele ștolare, casă parohială și întregire dela stat. La această parohie e de dorit să recurgă teologi ori preoți cu 8 clase gimnaziale.

Reflectanții la această parohie sunt poștiți a se prezenta la sf. biserică din Băița spre a se face cunoscut poporului, iar recursurile, instruite în regulă, sunt a să trimită subsemnatului în Segyest p. a. Rieni com. Bihor.

Moise Popoviciu, adm. protopopesc.

—□—

3—3

Prin concluzele Ven. Consistor diecezan de sub Nrul. 3896 și 5339/906 trecut fiind octogenarul paroh Zenovie Dimitrescu din **Dumbrăvița**, în statul de penziune, pentru îndeplinirea parohiei astfel devenită vacantă se scrie concurs cu termen de a recurge de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios diecezan.

Venitele acestei parohii sunt: 1. O sesiune de pământ arător și fână. 2. Ștolele și birul uzat. 3. Întregirea dela stat 671.74 cor., respective 1071.74 cor. Alesul va contribui la penziunea deficientului paroh cu suma anuală de 200 cor., pe care o va plăti cassei consistoriale.

Cei ce doresc să ocupe acest post să avizează, ca recursurile lor ajustate conform §-lui 15 din Regulamentul pentru parohii și adresate comitetului parohial din Dumbrăvița, să le susstearnă în termenul concursual P. O. Oficiu pprezviteral în M. Radna, iar dâșii cu stricta observare a dispozițiilor cuprinse în §-ul 18 al aceluiaș Regulament — să se prezinte în sf. biserică din Dumbrăvița, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și omiletice.

Din ședința ținută la 27 Sept. 10 Oct. 1906.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Procopie Givulescu* protoprezviter.

—□—

3—3

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătoresci vacante din **Dumbrăvița**, prin aceasta se scrie concurs cu termen de recurgere de **30 zile** dela prima publicare în organul oficios diecezan.

Emolumentele împreună cu acest post sunt: 1. Salar fundamental 632 cor. 2. Pentru lemne din care se va încălzi și școala 168 cor. 3. Fotosința alor 11.1585 jug. □ pământ la deal, precum și dreptul de lemnărit și pășune după acest pământ. 4. Pentru curatorat 24 cor. 5. Pentru scripturistică 20 cor. 6. Pentru conferință va primi învățătorul spesele de călătorie și 2 cor. diurnă la zi. 7. Cărtir și grădină pentru legume. 8. Dela înmormântări cu liturgie 2 cor. fără liturgie 1 cor. Darea după pământ o va solvi învățătorul. Cvinevenalul îl va primi numai după serviciu de 5 ani prestat în comună.

Doritorii de a ocupa acest post să avizează, ca recursurile lor instruite conform §-ului 60 din Regulamentul pentru organizarea învățământului și adresate comitetului parohial din Dumbrăvița, să le susstearnă P. O. oficiu pprezviteral din M. Radna, având dâșii a să prezenta în vre-o Duminică, ori sârbătoare în sf. biserică din Dumbrăvița, spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Din ședința ținută la 27 Sept. (10 Oct.) 1906.

Comitetul parohial.

În conțelere cu: *Procopie Givulescu* pprezviter insp. de școale.

—□—

3—3

Senegin contra tusei, răgușelei, durerii de pept, oflicei, tusei măgărești, catarului astmei, greutății de respirat, lungoaerei și tusei seci. **Vindecă sigur și repede.** Prețul **1 cor. 20 fil. și 2 cor.**

Capsic unsoare. Contra durerii de oase, podagrei, reumatismului, recelelor, durerilor de cap, dinți și nervi, precum și scrintiturilor. Cele mai îmbătrânite boale le vindecă. Prețul **1 cor. 20 fil. și 2 cor.**

Centarin. Contra morburilor de stomac, precum lipsa de apetit, mistuirea rea, catarul și aprinderea de stomac, greața și vomarea, sgârnciurile cele mai grele. Leac sigur. Folosește și la curățirea sângelui. Prețul **1 cor. 20 fil. și 2 cor.**

Kaljodsarsaparil. Mijloc excelent pentru curățirea sângelui la morburii secrete **1 sticlă 2 cor.**

Laxbonbons. Inchiiderea scaunului e cauza diferitelor morburii, precum palpitarea de inimă, amețeli, dureri de cap și altele. Deci cine suferă de inchiiderea scaunului numai decât să comandeze **Laxbonbons** zaharele purgative, plăcute și duci la luat. Prețul **1 cor.**

Chimicale, droguri, legături și bandagerii chirurgice. Instrucție pentru prepararea diferitelor vinarsuri, liqueruri, rom și altele. Tee rusece, parfumuri, săpunuri, crem excelent pentru față și mâni. Articole cosmetice, oleu pentru păr. Esența pentru picatul și întărirea părului. Apa de gură și dinți precum și praf. Orică fel de articol din bransă. Toate foarte ieftine. Faceți întrebare și Vă veți convinge **4—5**

Cornel Demeter

apotecar în Szászváros. iskola-utca 46.

Specialist în pălării preoțești.

Cercetați marea prăvălie
alui

Sommer Jozsef

Arad, Strada principală în palatul bisericii romano-catolice,

Fondată în anul 1863,

în care vor afla îndeosebi domnii preoți:

pălării preoțești

de calitate deosebite și dela cei mai experți măiestri, cu prețurile cele mai ieftine ce există. Pe lângă aceasta on. public român va găsi în marea magazin pe lângă serviciu propt, având de conducător al prăvăliei pe un român: dl Ioan Tomi, care reîntors dela expoziția din București; și făcând un turneu în capitalele principale din străinătate, am îmbogățit prăvălia mea cu cele mai moderne fabricate, ca on. clienți să fie pe deplin mulțumiți, următoarele articole:

pălării de tot soiul, cilindre și clac, cămeși de vară, gulere, mangete, mănuși de vară, cravate, ciorapi, bastoane umbrele, etc. din fabricele cele mai renumite franceze și engleze.

8

Sommer Jozsef.

Specialist în pălării preoțești de tot soiul.

„Janus” „institut de asigurare mutuală pe viață în Viena
s'a fondat în anul 1839, din partea unui grup de bărbați nobili,
este cel mai vechiu „Institut mutual de asigurare pe viață”
pentru Austro-Ungaria.

Se bazează pe legile mutualității în puterea cărora accidentul capitalului anual trece în favorul celui asigurat.

Premii eftine. Condiții de asigurare favorabile.

Imprescriptibilitatea polițelor după 3 ani. Plătirea în caz de duiel și sinucidere după 5 ani.
Asigurare gratuită pentru caz de război. — Fără timbru de poliță și taxă de stat — Plătire la moment.

Starea de asigurare **111.000.000 cor.** | **Averea institutului 31.000.000 cor.**

Sumele de asigurare plătite până acum **56.000.000 cor.**

Informațiuni îndatoritoare dă:

Agentura generală pentru Ungaria de sud în Timișoara-Fabrice.

Lerchengasse Nr. 17. N-rul Telefonului: 422.

(31)